



Arven etter Nansen

Taler

Jonas Gahr Støre

Dato

28 september 2011

Sted

Universitetet i Oslo

Omstendigheter

Åpning av utstillingen "Arven etter Nansen. Vitenskap ved verdens ende"

1 Rektor, kjære alle fremmøtte,

"Lenger og lenger mot nord ...".

5 Dette var de fem siste ordene Fridtjof Nansen skrev. Den 13. mai 1930, hjemme på Polhøgda. Nansen hadde vært syk en tid, men følte seg bedre akkurat den dagen og satte seg ned for å arbeide med en ny artikkel.

10 "Lenger og lenger mot nord... ". Så la Nansen pennen bort, gikk ut i hagen, satte seg ned og sovnet inn. Ja, på ganske "udramatisk" vis - for en mann som kunne ha gått bort på langt mer "dramatiske" måter mange ganger tidligere. Og så er det fascinerende å tenke på: Hva var det Nansen søkte akkurat denne dagen? Hva hadde han i tankene?

15 Utstillingen - som vi i dag i Oslo "gjenåpner", etter å ha vært på vandring - heter "Arven etter Nansen". Det er en god overskrift. Arven er stor, og vi har alle arvet mye. Én ting jeg har arvet, er det å se mot nord, nordområdene, ha blikket festet mot nord, bevisstheten om det.

20 "Det meste er nord", heter det i Rolf Jacobsens dikt, en linje som har vært som en ledetråd for meg i nordområdepolitikken. "Lenger mot nord", skrev Fridtjof Nansen. Begge peker på dette: Det er i nord at en stor og spennende del av Norges fremtid ligger, det er i nord vi skriver vår historie, det er mot nord at også mer og mer av verdens oppmerksomhet er vendt. Fra å være et slags

25 "bakområde" - til vårt fremste fokus.

Ultima Thule, ved "verdens ende" - ja utstillingen heter det, men også verdens

utstillingsvindu. En arena for ny viten, ny kunnskap. De polare områdene.
30 Utfordringer og muligheter. Relevant for store deler av verden.

Arven etter Nansen. Mange har arvet oppdagertrangen, vitebegjæret, forskertrangen, nysgjerrigheten. I 1926, fire år før han døde, talte Nansen til studentene ved University of St. Andrews, da som æresdoktorand. Det ble et
35 inspirerende foredrag om eventyrlysten som - i følge Nansen - er selve "drivfjeren til vore største handlinger". For "... vi er alle oppdagelsesreisende i livet, hvilken vei vi enn følger", sa Nansen.

40 Vi markerer viktige jubileer i år, de kommer tett på. Universitetet i Oslo, etablert i 1811 - gratulerer! - og 50 år etter, i oktober 1861 ble Fridtjof Nansen født, ved Frøen-Majorstua i Oslo.

45 To jubileer - og vi kunne også legge til 100 års jubileet for Roald Amundsens Sydpolekspedisjon - sentrale begivenheter - ja, "institusjoner", om vi kan kalle Fridtjof Nansen en "institusjon" - i norsk historie.

Det tror jeg vi kan gjøre. I størrelse, betydning, omfang av arbeidsoppgaver, roller og verv, nasjonalt og internasjonalt, var han en som ruvet og fortsatt
50 ruver. En "global kjendis". Nansen skapte nasjonale fortellinger, han personifiserte og var fortellingene selv. Derfor ble han også en nasjonsbygger.

Nansen var også av stor betydning for norsk utenrikstjeneste: begivenhetene i
55 tiåret før og i 1905, selvstendigheten, kongevalget, så vår første ambassadør til London, og senere: banebrytende humanitært arbeid, nødhjelp, fredsmekling, repatriering av flyktninger.

Og samtidig: vitenskapsmann, forsker, i mange år som havforsker, et fag han var
60 med å skape. Nansens metodikk, hans spørsmål, funn og hypoteser - ja, enkelte av hans instrumenter - brukes i dag, i modernisert form. Nansen var renessansemennesket. Norges ansikt utad. Han ga Norge et omdømme.

Vi er samlet her i Vestbygningen. For 200 år siden markerte etableringen av
65 Universitetet starten på selvstendige norske forskningsmiljøer. Dette var en grunnstein i byggingen av nasjonen Norge, Norges identitet. - Likeså mye som

den unge nasjonen trengte forbilder som Nansen som gikk opp løypa - og vel så det. Det har ofte vært sagt at "vi frøs oss til status som egen stat"; det er noe i det.

70

Denne utstillingen, som det er blitt nevnt, tar for seg arven - sammenhengen mellom Fridtjof Nansens forskning - som en vitenskapelig stifinner - og dagens forskning, og det gjennom prosjektene til fire fremstående etterfølgere - og flere
75 av dere kjenne jeg godt: Jan Gunnar Winther - Norsk Polarinstitutt, Olav Sigurd Kjesbu - Havforskningsinstituttet, Cecilie Mauritzen - Meteorologisk institutt og John Grue - Universitetet i Oslo.

Siden Universitetet i Oslo ble grunnlagt, har Norges polare kunnskapstre (vel,
80 det er kanskje en selvmotsigelse...) dessuten vokst til et imponerende antall miljøer over hele landet - og med et vindfang som spenner over forskningsstasjoner fra Arktis til Antarktis. Miljøer med anerkjent spisskompetanse - som blir respektert og lyttet til internasjonalt. Dette har jeg ofte sett "på nært hold"; en veldig viktig del av Norges nærvær og aktivitet i
85 nordområdene, historisk sett og i dag.

Vi ser en lang linje i dette: hvordan kunnskap er selve grunnlaget for vår tilnærming til alle de utfordringer og oppgaver vi står overfor i nord. Kunnskap er navet. Det være seg klimaendringene, ismelting, fiskeriforvaltning, ressursutnyttelse, mineralutvinning, nye arbeidsplasser, vårt forhold til
90 Russland, sikkerhet og redningsberedskap til sjøs, og mange andre felt. Vi trenger kontinuerlig kunnskapsutvikling for å møte alle disse utfordringene.

Norsk akademia og norsk forskning er dermed en avgjørende ressurs, ja en
95 forutsetning - utenrikspolitisk sett - for nordområdesatsningen. Dette er en anerkjennelse jeg vil fremheve i dag. Det er mange forbindelser mellom 7. juni plassen, der jeg har mitt virke, og Universitetsplassen og andre akademiske torg i Norge, som i Tromsø og Bodø der jeg er ofte. Og Nansen går på sett og vis igjen på alle disse stedene.

100

Kjære forsamling,

105 Når jeg leser bøker om Nansen - og de siste dagene har vi fått flere nye, solide

biografier - slår det meg hvordan han evnet å sette sammen team, lag, samarbeidspartnere. Ulike yrker, ulike personligheter, forskjellig kompetanse, fra ulike kanter av landet, flere nasjoner representert. Han skapte små kunnskaps- og erfaringssamfunn. De skulle arbeide, forske, bo, ta seg fram og yte sitt beste over flere måneder og år, under ekstreme forhold.

Samhandlingen måtte fungere. Ja, det sto ofte om livet, bokstavelig talt. Ledelsen måtte virke. De skulle alle levere. Og Nansen var ingen enkel mann å leve tett innpå, for å si det slik. Alle hans dagbøker og biografier viser det.

Det er fascinerende å tenke på - disse små, sammensatte ekspedisjonssamfunnene, i Polhavet, i Sibir, Kaukasus, Ukraina, over Grønland, eller rundt et møtebord i Genève, uten sammenligning for øvrig. Internasjonalt samarbeid. Oppgaver skulle løses, da som nå.

Det voksende norske forskningsmiljøet på 1800-tallet var - som i dag - helt avhengig av internasjonale kontakter, impulser og samarbeid med andre land. Da vi i Utenriksdepartementet ble spurt om å samarbeide om visninger utenlands av denne utstillingen, ble det en god anledning til å markere Fridtjof Nansen - en av våre desidert mest kjente nordmenn (ja, jeg ble minnet om det i forrige uke da Armenias president snakket om Nansen i sin tale til FNs generalforsamling, og selv skal jeg til Armenia i november) - både i lys av vår egen tid og i et fremtidsperspektiv. En stor takk til dr.art. Olav Christensen og Frammuseet - et museum som fyller 75 år i år - og Universitetet i Oslo, sammen med en rekke partnere - Havforskningsinstituttet, Meteorologisk Institutt og flere - for å ha gjort dette mulig. Og med støtte også fra bl.a. Fritt Ord, Norges forskningsråd og Kunnskapsdepartementet i tillegg til mitt eget departement.

Utstillingen er - som det ble sagt - vist i Bergen, Berlin, Nuuk på Grønland og i St. Petersburg - nesten som i Nansens fotspor. Med litt ulik vektlegging fra sted til sted har den skapt økt oppmerksomhet om norsk forskning - om omdømme - innen klima, miljø, ressurser.

Om noen uker skal den til Arkhangelsk: En by og et område som tradisjonelt har hatt sterke bånd i det norsk-russiske forholdet. Norge har hatt representasjon i Arkhangelsk siden 1700-tallet, fra tiden med Pomorhandel. Så kom 1930-tallet med Stalin og konsulatet ble stengt, men er nå nylig gjenopprettet; ja en "parentes" ble lukket. Så skal utstillingen videre til Tromsø,

vår virkelige arktiske hovedstad.

Visningen på Grønland bekreftet og avdekket nye sider ved Nansen og hans opphold der: 1800-tallsoppdageren, den unge vitenskapsmannen, som ansikt til
150 ansikt med en urbefolknings rike kultur får et nytt perspektiv på ting. (Nansen skriver; "mange mennesker nu til dags er så forskrekkelig opptatt av vår tids storhet, og de mange fremskritt som daglig gjøres. Men gjør man seg det bryderi å trenge nærmere inn på grønlanderne, vil de snart komme til å stå i et annet lys". Med Ravna og Balto fra Karasjok gikk Nansen på ski over Grønland og måtte så
155 overvintre da de ikke rakk den siste båten til Europa. Denne tiden sammen med inuittene var for den unge Nansen med på å endre grunnholdningen til andre kulturer og tradisjoner: "... det tar tid - meget lang tid - å leve oss bort fra våre tradisjoner...", skriver Nansen. Han kom tilbake tydelig preget av en større åpenhet og vilje til å lytte og lære fra andre kulturer enn da han dro. Selvfølgelig i
160 dag, uvanlig den gang).

Vi kan ha dette i tankene når vi vet hvordan Nansen som diplomat og internasjonal kjentmann ble en uttrettelig forhandler, humanitærarbeider og fredsbygger, en verdensborger.

165

I mitt daglige virke - på mitt kontor - sitter jeg og ser mot Fridtjof Nansen hver dag: ett av vennen Erik Werenskiolds mange portretter. Maleriet er fra 1915.
170 Nansen er fin i tøyet, har med en fuglehund, men ser alvorlig ut. Han er som en inspirator: Han ser liksom mot meg med et blikk som kan leses som "Har De gjort nok i dag, herr Minister?" - og jeg ser tilbake og svarer at "jo da, jeg er mot nord; siden 2005 er nordområdene regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken... ". "Lenger og lenger mot nord... ".
175

For av Norges nære omgivelser - og for "havlandet Norge", seks ganger mer hav enn fastland "fikk" vi som følge av Havretten; det gjør oss til en "stormakt" - så er disse nære omgivelsene svære omgivelser - så er det i nord at mest er i endring. - Nye, store muligheter, ressursrikdommen, klimaendringene, nye sjøruter - og i
180 sentrum står Norges gode forhold til våre naboland, de nordiske og Russland. I nord må vi ta godt vare på våre nasjonale interesser. Det er i nord vi kan gjøre en forskjell, som polarnasjon, som forskere, formidlere, politikere. Det er i nord vi fortsetter å bygge opp en kunnskapsbank - sammen med alle universitets- og

185 høgskolemiljøene. Det er i nord regjeringen skal sikre at Norge følger en politisk
strategi for å ivareta en lederposisjon. Slik det startet på slutten av 1800-tallet.
Med Nansen.

Om noen få dager - 10. oktober - skal vi sammen med Hans Majestet Kongen og
190 statsministeren markere Nansens fødselsdag. Utstillingen jeg har den glede å
åpne, er et viktig bidrag for å vise Nansens og Universitetets betydning for
utviklingen av norsk forskning og av det moderne Norge. Den viser hvordan det
vitebegjærlige mennesket søker etter innsikt, svar og mer kunnskap om vår
planets livsbetingelser, for å si det med litt store ord, som jo Nansen ikke var
195 fremmed for.

La oss bli inspirert.

"Den viktigste livsvisdom må vi oppdage med våre egne øyne", sa Nansen en
200 gang. Det hele startet med en ung zoologistudent som ble med en skute på tokt
til Grønland - "lenger og lenger mot nord...".

Kilde

www.regjeringen.no

205

Emner

Minnetale, Åpningstale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/arven-etter-nansen>

210

215

220